॥२॥

णेशाय नमः॥ जनमेजय उवाच॥ शरतल्पे शयानस्तु [illegible] भारतानां
महः॥ कथमुत्सृष्टवान्देहं कं च योगमधारयन् १ वैशंपायन उवाच
शृणुष्वावहितो राजन् शुचिर्भूत्वा समाहितः भीष्मस्तु कुरुशार्दूलो देहो
त्सर्गमाश्रयेत् २ निवर्त्तमाने तपने ह्युत्तरे वै दिवाकरे समावि
वेशयदात्मानमात्मन्येव समाहितः ३ शुक्लपक्षस्य चाष्टम्यां माघमा
स्य पार्थिव प्राजापत्ये च नक्षत्रे मध्यं प्राप्ते दिवाकरे ४ विकीर्णां ॥१॥
शुरिवादित्यो भीष्मः शरशतैर्वृतः शुशुभे परया लक्ष्म्या वृतो ब्राह्म
णसत्तमैः ५ व्यासेन वेदश्रवसा नारदेन सुरर्षिणा देवस्थानेन
वात्स्येन तथाश्मकसुमंतुना ६ तथा जैमिनिना चैव पैलेन च महा
त्मना शांडिल्यगौतमात्रेयैर्भारद्वाजेन धीमता ७ श्रीवेन पाण्डव
[illegible] शौनकः ८

सिद्धमहोरगाः देवादेवर्षयश्चैवयंविदुःदुःखभेषजम् १६ देवदान
वगंधर्वायक्षराक्षसकिन्नराः यंनजानंतिकोह्येषकुतोवाभग
वानिति १७ यस्मिन्विश्वानिभूतानितिष्ठंतिचविशंतिच गुणाभू
तानिभूतेशसूत्रेमणिगणाइव १८ अस्यविश्वस्यकर्त्तासौजगतस्त
स्थुषांपतिः वदंतिजगतोध्यक्षमध्यात्मपरिचिंतकाः १९ यस्मिन्नि
त्येततेतंतौदृढेस्रगिवतिष्ठति सदसत् ग्रथितंविश्वंविश्वांगे ॥२॥
॥२॥ विश्वकर्मणि २० हरिंसहस्रशिरसंसहस्रकमलेक्षणम् सह
स्रबाहुमुकुटंसहस्रवदनोज्वलम् २१ प्राहुर्नारायणंदेवं
विश्वस्यपरायणम् अणीयसामणीयांसंस्थविष्ठंचस्थवीय
साम् २२ गरीयसांगरिष्ठंचश्रेष्ठंचश्रेयसामपि यंवाक्येष्वनु
वाकेषुनिषत्सूपनिषत्सुच २३ गृणंतिसत्यकर्माणंसत्यंसत्येषु

एतैश्चान्यैर्मुनिगणैर्महाभागैर्महात्मभिः श्रद्धानैःपुरस्कारैर्वृत
श्चन्द्रइवग्रहैः ९ भीष्मस्तुपुरुषव्याघ्रः कर्मणामनसागिरा भारत
स्यागतःकृष्णंप्रद्ध्योप्रांजलिःशुचिः १० स्वरेणाहृष्टपुष्टेनतुष्टाव
मधुसूदनम् योगेश्वरंपद्मनाभंविष्णुंजिष्णुंजगत्पतिम् ११ कृतां
जलिपुटोभूत्वावाग्विदांप्रवरःप्रभुः भीष्मःपरमधर्मात्मावासुदेव
मथास्तुवन् १२ भीष्मउवाच आराधयाम्यहंविष्णुंवाचाजिग
दिषाम्यहम् तथाव्याससमाक्षिप्तप्रीयतांपुरुषोत्तमः १३ शुचिः
शुचिपदंहंसंतत्पदंपरमेष्ठिनम् युक्तंसर्वात्मनात्मानंप्रपद्येऽहं
प्रजापतिम् १४ अनाद्यंतंपरब्रह्मनदेवानर्षयोविदुः एकोऽयं
वेदभगवान्धातानारायणोहरिः १५ नारायणपरंब्रह्मगणास्तथा

क्रोशां यस्मिन्संनिहिताः प्रजाः ३१ यस्मिन् लोकाः स्फुरंतीमे ज
ले शाकुनयो यथा नलभे कान्तरं ब्रह्मयत्नस्सदसतः परम् ३२ अना
दिमध्यपर्यन्तं न देवा नर्षयो विदुः यं सुरासुरगंधर्वाः ससिद्धर्षिम
होरगाः ३३ प्रजाता नित्यमर्चन्ति परमं दुःखभेषजम् अनादि
निधनं देवमात्मयोनिं सनातनम् ३४ अप्रतर्क्यमविज्ञेयं हरिं ना ॥३॥
॥३॥ रायणं विभुम् यं वै विश्वस्य कर्त्तारं जगतस्तस्थुषां पतिम्
३५ वदंति जगतोऽध्यक्षमध्यात्मपरिचिन्तकाः हिरण्यवर्णं यं ग
र्भमदित्यै दैत्यनाशनम् ३६ एकं द्वादशधा जज्ञे तस्मै सूर्यात्म
ने नमः शुक्ले देवान् पितॄन् कृष्णे तर्पयत्यमृतेन यः पश्च
राजा द्विजातीनां तस्मै सोमात्मने नमः यं वहन्तं बृहत्पुकं पन्न

सामसु चतुर्भिश्चतुरात्मानं सत्वस्थं सात्वतांपतिः २४ यंदिव्यैर्देवम
र्चन्ति गुह्यैः परमनामभिः यस्मिन्नित्यं तपस्तप्तं यदंगेष्वनुतिष्ठति
२५ सर्वात्मा नामसर्ववित्सर्वाः सर्वगः सर्वभावनः यंदेवं देवकी देवी
वसुदेवादजीजनत् २६ भौमस्य ब्रह्मणो गुप्त्यै दीप्तमग्निरिवार
णीः यमनन्यो व्यपेताशीरात्मानं वीतकल्मषम् २७ दृष्ट्वानन्त्या
याय गोविन्दं पश्यत्यात्मानमात्मनि अतिवाय्विन्द्रकर्मा
णमतिसूर्याग्नितेजसम् २८ अतिबुद्धीन्द्रियात्मानं तंप्रपद्ये
प्रजापतिम् पुराणपुरुषप्रोक्तं ब्रह्मप्रोक्तं पुरातनम् क्षयेसंक
र्षणंप्रोक्तं तमुपास्यमुपास्महे ३० यमेकं बहुधात्मानं प्रादुर्भूतमधोक्ष
जम् नान्यभक्ताः क्रियावन्तो यजन्ते सर्वकामदम् यमाहुर्जगतः

यन्ते ।ते तस्मै सत्यात्मने नमः ४६ हुताशनमुखैर्देवैर्व्याप
ते सकलं जगत् हविः प्रथमभोक्तारं तस्मै भोक्त्रात्मने नमः ४७
पंचपक्षस्थितमव्यक्तं विंन्दंति महर्षयः छत्रच्छत्रसमासीनं तस्मै
छत्रात्मनेनमः ४८ पंत्रिधामात्ममात्मस्थं मतंषोडशभिर्गु
णैः प्राहुः सप्तदशं सांख्यास्तस्मै सांख्यात्मने नमः ४९ पंवि
निद्राजितश्वासाः शांता दांता जितेन्द्रियाः ज्योतिः पश्यंति युंजा ॥४॥
तस्मै योगात्मनेनमः ५० अपुण्यपुण्योपरमे यं पुनर्भव
याः शांताः संन्यासिनो यांति तस्मै मोक्षात्मने नमः ५१
नेरास्यं द्यौर्मूर्द्धा खं नाभिः चरणौ क्षितिः सूर्यश्च
नेत्रे तस्मै लोकात्मने नमः ५२ संभक्ष्य सर्वभूतानि
... आत्वापिति पश्चैकस्तस्मै मायात्मनेनमः ५३

…रे यं विप्रसंघ्या गायंति तस्मै देवात्मने नमः ४९ मह
ःपारे प्रतुषं ह्यति तेजसम् यं त्वा मत्युमत्ये ति तस्मै त्वान्म
मः ५० ऋग्यजुः सामसंस्थाने दशार्द्ध हविराकृतिम् यं सप्त
न्वंति तस्मै त्वा नात्मने नमः ५१ यः सुपर्णो यजुर्नाम शुद्धन्दोगा
त्री त्रिवृ… रा न थांतरं वृहत्साम तस्मै स्तोत्रात्मने नमः ५२
यः सहस्रसवे यज्ञे यज्ञे विश्वसृजे ऋषिः हिरण्यवर्णः शकुनिं त
स्मै ता र्यात्मने नमः ५३ यदं गाः सत्यपर्वाणः स्वरव्यंजनभूषणम्
यमाहुरक्षरं नित्यं तस्मै वागात्मने नमः ५४ यं पपरं धर्मचरणः
पथगधर्मफले षिणः यपग्धर्मैः समर्च्चं ति तस्मै धर्मात्मने
नमः ५५ यं …नो ति सततां से तुम… ते नाम नयो ति ना धर्मो यं

तो जाठरश्चैव पावकः शुचिरेव च दहनः सर्वभक्ष्याणां तस्मै व
ह्न्यात्मने नमः ६१ विषयेवर्त्तमानानां पुंसां वैशेषिके गुरोः
आहुर्विषयगोप्तारं तस्मै गोत्रात्मने नमः ६२ ज्वलनार्केन्दुतारा
णां ज्योतिषां दिव्यरूपिणाम् यत्तेजयति तेजांसि तस्मै तेजात्मने
॥५॥ नमः ६३ अप्रमेयशरीराय सर्वतो बुद्धिचक्षुषे अपारपरिणामा ॥५॥
य तस्मै दिव्यात्मने नमः ६४ योगेश्वावर्त्तते योऽसौ दिवसायन
हापने: सर्गप्रलययोः कर्त्ता तस्मै कालात्मने नमः ६५ परः
कास्मात्परोपज्ञात्परः सदसतश्च यत् अनादिरादिर्विश्वस्य त
स्मै विश्वात्मने नमः ६६ आत्मज्ञानमिदं ज्ञानं ज्ञात्वा पंच व्यव
स्थिते यं ज्ञात्वा नाधिगच्छंति तस्मै ज्ञानात्मने नमः ६७ अति ने

योऽसौ युगसहस्रान्ते प्रदीप्तार्चिर्विभावसुः संभक्षयंति भूतानि त
स्मै घोरात्मने नमः ५४ अजस्य नाभौ संभूतं यस्मिन् विश्वं प्रतिष्ठि
तं पुष्करं पुष्कराक्षस्य तस्मै पद्मात्मने नमः ५५ सहस्र शिरसे चै
व पुरुषायामितात्मने चतुःसमुद्रपर्यायो योगनिद्रात्मने नमः
५६ भूतं भव्यं भविष्यं च भूतानां प्रभुरव्ययः योऽग्रजः सर्वभूता
नां तस्मै भूतात्मने नमः ५७ यस्य केशेषु जीमूता नद्यः सर्वा
ङ्गसंधिषु कुक्षौ समुद्राश्चत्वारस्तस्मै तोयात्मने नमः ५८ ब्र
ह्मा वक्त्रं भुजौ क्षत्रं कृत्स्नं भुजुदरं विशः पादौ तस्याश्रिताः
शूद्रास्तस्मै वर्णात्मने नमः ५९ अन्नपानेधनमयो रसप्राण
वि वर्द्धनः यो धारयति भूतानि तस्मै प्राणात्मने नमः ६० वैष्णु

विश्वाय मनुने चैव नुद्रादित्याश्विनापि वसवः सिद्धसाध्या
श्च तस्मै देवात्मने नमः ७४ अव्यक्तबुध्यहंकारमनोभू
6 तेन्द्रिया[illegible]राीच तन्मात्राणि विशेषश्च तस्मै तत्वा
त्मने नमः ७५ यं हि सूक्ष्मं विचिन्वंति येनु सूक्ष्मविदो ६
६ जनाः सूक्ष्मतत्त्वमिदं ब्रह्म तस्मै सूक्ष्मात्मने नमः ७६
स्वरूपाणि मुनिः पूर्वा ऋषयः परदेहिनः यस्य गात्रेषु
संभूता तस्मै रक्षात्मने नमः ॥७७ तारामये कालने
मिं हत्वा दानवपुंगवम् ददौ राज्यं [illegible] महेन्द्राय तस्मै
मुख्यात्मने नमः ७८ आब्रह्मस्तंवपर्यंतं जगत्सर्वं करोति

दण्डिने निःसंगाय दिव्यशरीरिणे कमंडलुनिषंगाय तस्मै ब्रह्मा
त्मने नमः ६८ शंखिने गदिने चैव सार्ङ्गिणे पीतवाससे वन
मालाधरायैव तस्मै कृष्णात्मने नमः ६९ भस्मस्निग्धश
रीराय व्याघ्रचर्मनिवासिने । भिन्नोदरशरीराय तस्मै रुद्रा
त्मने नमः ७० पंचभूतात्मभूताय भूतानां निधनाय च
क्रोधलोभमोहाय तस्मै शांतात्मने नमः ७१ पः शे
ते क्षीरपर्यंके दिव्यनागविभूषिते फणासहस्ररचितेत
स्मै निद्रात्मने नमः ७२ न देवा न च गंधर्वा न दैत्या न च दा
नवाः न विदुर्यस्य तत्त्वं हि तस्मै तत्त्वात्मने नमः ७३

त्रैलोकं क्रांतवान्यस्तु तस्मै क्रांतात्मने नमः ८५ जमदग्निसु
तो भूत्वा रामः परशुमान् रणे अनंतवत्सदेवाय तस्मै भद्रात्म
ने नमः ८६ यो हली मुशली श्रीमान् नीलांबरधरः शुचिः
७ रामाय रौहिणेयाय तस्मै योग्यात्मने नमः ८७ दानवान् वशी
कृत्वा पुनर्बौद्धत्वमागतः धर्मस्य रक्षणार्थाय तस्मै बौद्धात्म ७
ने नमः ८८ ब्राह्मणस्य सुतो भूत्वा कल्कि रूपेण यो हरिः क
ल्पांते संहरेत्सर्वं तस्मै कल्क्यात्मने नमः ८९ देवकीनन्दनः
श्रीमान् सुरान् नन्दयन्ते विभुः क्रीडितो भूभृतां धत्ते तस्मै
[illegible] ने नमः ९० वसुदेवसुतो भूत्वा कृष्णात्मा नन्दगोकुले

पत्तस्मादुत्पद्यते देही तस्मै बीजात्मने नमः ७९ मत्स्यरूपम
हो कृत्वा वेदान्नीहृत्य वेदसे रसातलं ददौ यश्च तस्मै मत्स्यात्म
ने नमः ८० क्षीराब्धौ कूर्मरूपो यः पृष्ठेनाममृथा मंथने दधा
नो मंदरं तुंगं तस्मै कूर्मात्मने नमः ८१ वाराहं रूपमास्थाय
महीं सवनपर्वताम् उज्जहार कदं ष्ट्राग्रे तस्मै क्रोडात्मने
नमः ८२ नारसिंहं वपुः कृत्वा सर्वलोकभयंकरम् हिर
ण्यकशि पुं जघ्ने तस्मै सिंहात्मने नमः ८३ पिंगेक्षणास
टं यस्य रूपं दंष्ट्रा नवायुधम् दानवेन्द्रांतकरं तस्मै दी
प्तात्मने नमः ८४ वामनं रूपमास्थाय बलिं संयम्य मायया

वर्ज्नो ऽसि भूतानां पंचानां परतः स्थितः ९७ नमस्ते त्रिषु लोकेषु
नमस्ते परतस्त्रिषु नमस्ते सर्वदीक्षासु त्वं हि सर्वपरायणः ९८
नमस्ते भगवान्विष्णो लोकानां प्रभवाप्यय: ९९ त्वं हि कर्त्ता हृ
षीकेश संहर्त्ता चापराजितः अचेन पश्यामि ते दिव्यान्भवान्त्रिषु
वर्त्मसु १०० तच्च पश्यामि तत्त्वेन यत्ते रूपं सनातनम् यो ऽश्वते शि
रसा व्याप्ता पद्भ्यां देवी वसुंधरा ११ विक्रमेन त्रयो लोकाः पुरुषो ऽ
सि सनातन: अतसीपुष्पसंकाशं पीतवाससमच्युतम् १०२ ये
नमस्यंति गोविंदं न तेषां विद्यते भयम् ॥ नारायणः परं ब्रह्म ना
रायणः परं तपः नारायणः परं सर्वं नारायणः परात्परम् ४ य
था विष्णुमयं सर्वं पापं नश्यतु मे यथा त्वां प्रपन्नाय मे कोप

कंसस्य वधार्थाय तस्मै श्रीडात्मने नमः ९१ दुन्दुभाराणां सहस्रा
णि प्रपतान्यर्बुदानि च यो वध्ये भारतेषु ऽत तस्मै श्रीडात्मने न
मः॥९१ यः सर्वप्राणिनां प्राणाः साक्षिरूप व्यवस्थितः श्री
त छ्र मारणाय तस्मै सां॰ख्यात्मने नमः ९३ रसातलगतः
श्रीमा[illegible]नंतो भगवान्हरिः सर्वधारयत्ने योऽसौ तस्मै शे
षात्मने नमः ९४ यो मोहयति भूतानि स्नेहपाशानुबंधनैः
सर्गस्य रक्षणार्थाय तस्मै मोहात्मने नमः ९५ यस्मिन्सर्वं यतः
सर्वं यः सर्वं सर्वतश्च यः यश्च सर्वमयो देवस्तस्मै सर्वात्मने न
मः ९६ विश्वकर्मा नमस्तेऽस्तु विश्वात्मा विश्वसंभवः अप

भीष्म॰ स्तव॰
राज॰

सूतश्चसंजयश्चापरंरथ तैरश्वैर्गगनाकारैः प्रयाताः प्रनुषर्ष
भाः तेन घोषेणामहता कंपयंतो वसुंधराम् ततोगिरः प्रनुष
वरस्तुवे ईरिताः सुरादिभिः पवित्रसुमनाश्चसुश्रुवे कृतांजलिः
प्रणतमपापरं जनं सकेशवो मुदितमनाः स्तवाहृतः अना
दिनिधनं देवमप्रमेयपराक्रमम् लोकाध्यक्षं स्तुवन्नित्यं ८
८ सर्वपापैः प्रमुच्यते कृष्णेरताः कृष्णमनुस्मरंति रात्रौ च कृ
ष्णं पुनरुत्थिताये तेभिन्नदेहाः प्रविशंति कृष्णे हविर्यथामं
त्रहुतं हुताशे शुक्लपक्षे दिवाभूमौ गंगायां चोत्तरायणे ध
न्यास्तातन्मरिष्यंति हृदयस्थे जनार्दने येयोगिनः प्राणवि
योगकाले यत्त्वेकचित्ते विनिवेशयंति सातात्पुरस्ता

गतिमिष्टांजिगीषवे प्रचेष्टुं पुंडरीकाक्षः संध्यापस्पसुरोत्तमः
इति विख्यातपोयोनिरयोनिर्विष्णुरीडितः वाग्यज्ञेनार्चितोदेवः प्री
यतांमेजनार्दनः वैशंपायनउवाच एतावदुक्त्वावचनंभीष्मस्त
द्गतमानसः नमस्कृत्यैवकृष्णायप्रणाममकरोत्तदा अभिगम्यतु
योगेनभक्त्याभीष्मस्यमाधवः त्रैलोक्यदर्शनंज्ञानंदिव्यंदत्वाययौ
हरिः तस्मिन्नुपरतेदेवेततस्तेब्रह्मवादिनः भीष्मंचशौनकैःसर्वैः
प्रशशंसेपुनःपुनः भीष्मंवाग्भिस्तुकंठप्रशशंसुर्महामतिम् ते
स्तुवंतश्चविप्राग्र्याकेशवंपुरुषोत्तमम् विदित्वाभक्तियोगंतंभी
ष्मस्यपुरुषोत्तमः सहसोत्थायसंहृष्टोभीष्ममेवानुपद्यत केशवः
सात्यकिश्चैवरथेनैकेनजग्मतुः अपरेचमहात्मानौयुधिष्ठिरध
नंजयौ भीमसेनो यमौ चाभ्यौ [illegible] युयुत्सुः

द्धरिमीक्ष्यमाणः प्राणान्नजहौप्राप्तकालौहिभीष्मः इतिस्तवं
यःपठतिशार्ङ्गधन्विनः श्रृणोतिवायदुकुलनन्दनस्तवम्
सचक्रचक्रपातिहतकिल्बिषोजनोजनार्द्दनंप्रविशतिदेहसं
क्षये २५ असितनिशितधारंयस्यचक्रंकराग्रे मणिक
१० णकविचित्रेकुंडलेयस्यकर्णे भ्रमरसततसहस्रैःसेव्यते १०
यस्यमालाह्यसुरकुलनिहन्ताप्रीयतांवासुदेवः ॥२६॥स्तव
राजःसमाप्तोऽयंविष्णोरद्भुतकर्मणः॥गांगेयेनपुराणीतो
महापातकनाशनः ॥१२७ इतिश्रीमहाभारतेशांतिपर्व
णिराजधर्मेषुश्रीभीष्मपितामहप्रोक्तः श्रीभीष्मस्तवराजः

11